

С Т А Н О В И Щ Е

за дисертация:

„ПСИХОЛОГИЧЕСКА ЗАЩИТНА ДОМИНАНТА НА ОБВИНЯЕМИЯ ПО ВРЕМЕ НА РАЗПИТ В ДОСЪДЕБНАТА И СЪДЕБНАТА ФАЗА НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС”

Автор: Христо Иванов Попниколов

докторант към Катедра „Психология“ във ЮЗУ „Неофит Рилски“
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление: 3.2. Психология

Докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Получени материали: дисертационен труд, автореферат

Научен ръководител:

Доц. д-р Стоил Мавродиев

1. Биографични данни за докторанта

Професионалният и творческият път на Христо Попниколов показват устойчивост, целенасоченост и прецизност на научните интереси и стремеж към съвместяване на научното развитие в областта на психологията с професионална дейност в областта правото. Докторантът демонстрира интелектуален капацитет, заслужаващ позитивна оценка. Тези заключения са отразени и в неговото кариерно развитие.

Христо Попниколов е завършил специалност „Право“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“, след което успешно практикува като юрисконсулт. В обучението и трудовият му път са налице едновременно последователност, упоритост и стремеж към надграждане и развитие.

2. Актуалност на разглеждания в дисертацията научен проблем

Изследването е новаторско и креативно, с несъмнена практическа насоченост, позиционирано в полето на юридическата психология.

Теоретико-приложният анализ, представен в дисертационния труд, е насочен към изследване на процеса на формирането на психична защитна доминанта на обвиняемия по време на разпитите в наказателния процес и разследването на криминални престъпления. Емпиричното изследване и доказаните в труда хипотези, както и резонно формулираните изводи, доказват мястото и приложението на психологията при интерпретацията и фасилитирането на проблеми, свързани с криминалното и девиантното поведение, както и в разследването на престъпни деяния.

Осъщественото изследване допринася за утвърждаването на специфичен психологически подход при провеждането на разпити и други процесуални действия в рамките на досъдебното производство, което, от своя страна, ще прецизира процесуалните действия по разследването на престъпления и разкриването на истината в процеса при спазване на човешките права.

3. Данни за дисертацията и автореферата

От семантиката на ключовите понятия в заглавието е ясно, че докторантът е положил научно-изследователските си усилия в широкото дискусивно поле на съвременната психология, фокусирани в конкретиката на едни от най-актуалните теми, свързани с криминалната и юридическата психология. Целта на настоящето изследване е да верифицира структурата и проявите на психическата защитна доминанта на обвиняемите при провеждането на разпит в рамките на досъдебната и съдебната фаза.

Дисертационният труд е в обем от 208 страници и съдържа увод, три глави, заключение, литература и приложения. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи. Основният текст съдържа адекватни таблици и фигури. Използваната литература е обвързана с темата на дисертационния труд и съответства на разглежданата проблематика.

Съдържателен акцент в изследването е поставен върху теоретичната и емпиричната верификация на структурните компоненти на психическата защитна доминанта при обвиняемите; регистриране на основните тенденции във функционирането на психическата защитна доминанта; създаване на типология на обвиняемите въз основа на специфичното действие на тяхната психическа доминанта, както и върху разработване на препоръки за оптимизиране на разпитите с обвиняемите при отчитане на особеностите на функционирането на техните психически защитни доминанти в досъдебната и съдебната фаза на наказателния процес.

Според автора в ценностното смислообразуване на поведението на правонарушителя съществува общ дефект, състоящ се в неадекватната оценка за престъпното деяние като лично полезно. Характерна особеност за повечето лица с престъпни наклонности е снемането на отговорността от себе си и обосноваване на самооправданието на своите действия с наличните обстоятелства. Друг смислообразуващ акцент е отчуждението от социалните ценности, в следствие на което престъпникът прибягва към психологически компенсации и изграждане на система от псевдозащити, носещи вътрешно душевно равновесие. Причините за престъпното поведение извършителят вижда не в своите отрицателни

качества, а във външните обстоятелства, свързани с поведението на други хора. Извършването на престъпното деяние се съпътства от високата самооценка на престъпника.

В дисертацията е представен прецизен концептуален изследователски модел със следните акценти:

В процеса на досъдебното и съдебно производство всички обвиняеми формират определена защитна психологическа доминанта. С нейна помощ те мобилизират своя когнитивен потенциал, емоционални ресурси и поведенчески модели, за да се противопоставят по-ефективно на разследващите действия на оторизираните длъжностни лица и да избегнат разкриването на истината и възможните наказания.

Защитната психологическа доминанта, включва когнитивни, емоционални и поведенчески компоненти. Тя интегрира в своята съдържателна структура самооценката, мотивите, психическите състояния, действията и операциите.

Защитната психологическа доминанта има йерархична структура. На най-високото ниво в нея е разположена самооценката, която кореспондира с базовите ценности и водещите мотиви, които определят основната и насоченост и функциониране на поведението на конкретния обвиняем.

На средното ниво на психологическата защитна доминанта са разположени индивидуалните темпераментови особености, под влияние на които се избира и реализира защитната стратегия. Върху нея значително въздействие оказва и актуалната ситуация.

На ситуативно-оперативното ниво на психологическата защитна доминанта се намират когнитивните карти, поведенческите сценарии и стереотипи. Разгледаните три йерархични нива на психологическата защитна доминанта на обвиняемите непосредствено взаимодействат помежду си. В същото време те функционират като единен гещалт с определена устойчивост, който се променя под влияние на текущата ситуация и съдържащите се в нея заплахи. Това най-вече се отразява на ситуативно-операционното и средното опосредстващо ниво. На най-високото ниво на функциониране психическата защитна доминанта се запазва относително устойчива, което гарантира целенасоченото функциониране на цялата конструкция в условията на сложна, натоварена и противоречива среда, каквато обезпечава досъдебната и съдебната фаза.

Самооценката е интегрална психическа структура, която в голяма степен презентира висшето ниво на психологическата защитна доминанта. Върху нейното средно, опосредстващо ниво сериозно въздействат присъщите за конкретното лице темпераментови особености, приоритетно

изразени във екстра и интровертните му характеристики. На операционално ниво основно влияят тревожността и способността за нейното овладяване в конкретните ситуации. Взаимодействието между самооценката, темпераментовите особености и равнището на тревожност, реално определя специфичното функциониране на психологическата защитна доминанта при конкретния обвиняем.

Проведеното емпирично изследване е структурирано и анализирано коректно и задълбочено. Обхватът му съответства на изискванията за такъв тип научен труд.

Авторефератът синтезирано и точно отразява съдържанието на дисертационния труд. Количеството и качеството на научните публикации на докторанта съответстват на критериите.

4. Научни приноси

В теоретичен аспект могат да се открият следните научни приноси:

- Чрез използване на интегрален изследователски подход е проучена и систематизирана информацията за психологическата защитна доминанта на обвиняемите лица по време на разпит. Направените констатации и аналитични наблюдения са основа за формулиране на изводи, свързани с фасилитирането на процеса на разпит в досъдебното и съдебното производство.
- Задълбочено и всеобхватно е анализирана трикомпонентната структура на психологическата защитна доминанта. Открито е влиянието на индивидуалните темпераментови особености, под влияние на които се избира и реализира защитната стратегия на обвиняемия.
- Проучени са предикторите, които комплексно влияят и определят провеждането на разпит.
- Използваният ситуативно-оперативен модел на изследване е иновативен и синтезира постиженията на съвременната експериментална психология с постиженията на криминалната и юридическата психология.

В приложен аспект могат да се открият следните научни приноси::

- Установени са различията на обвиняемите по отношение на структурата и проявленията на психическата им защитна доминанта по време на разпит.

- Емпирично е доказано взаимовръзката между самооценката, невротизма и психотизма на обвиняемите при формиране на психологическата им защитна доминанта.
- Предложена е схема за водене на разпит, която да подобри методите за провеждане на разпити на обвиняеми с изградена защитна стратегия в рамките на наказателния процес.
- Моделът на изследването е описан комплексно. Предметът, обектът, целта и задачите са точно формулирани. Приложена е адекватно структурирана методика за изследване на измерваните величини.
- Проверката на заложените хипотези е осъществена посредством подходящ инструментариум и статистическа обработка на данните. Извършеният качествен сравнителен анализ на резултатите е коректно осъществен.
- Формулираните изводи са релевантни на конкретното изследване, а обобщението има реалистична приложимост.

5. Бележки и препоръки

Представената разработка показва добрата теоретична и практическа подготовка на докторанта по изследваните проблеми, както и уменията му да обработва, интерпретира, анализира и обобщава резултати от проведено психологическо изследване. Разработката е балансирана и добре структурирана.

С цел популяризиране на дисертационния труд, препоръчвам той да бъде издаден като книга, която ще бъде полезна на широк кръг специалисти.

6. Заключение.

Практическата приложимост на дисертационния труд, целенасоченият теоретичен анализ и изследователските умения на Христо Попниколов, ми дават основание да дам своя положителен вот и да предложа на Уважаемото научно жури да му присъди образователната и научна степен “доктор” в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2 Психология. Педагогическа и възрастова психология.

7.09. 2021 г.

гр. В.Търново

Подпис:

проф.д-р Велислава Чавдарова